

คอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง”

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 8 กุมภาพันธ์ 2544

ไทยรักไทยในฐานะอภิมาพรรค

รังสรรค์ ณะพรพันธุ์

พรรคไทยรักไทยเติบโตขึ้นมาเป็นอภิมาพรรคในสังคมการเมืองไทยภายหลังการเลือกตั้งครั้งแรกภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ปราบฏการณ์ดังกล่าวนี้เป็นประเด็นน่าศึกษาอย่างยิ่ง

วงวิชาการเศรษฐศาสตร์ศึกษาพรรคการเมืองคู่เดียวกับการศึกษาหน่วยผลิต ในขณะที่หน่วยผลิตทำหน้าที่ผลิตสินค้าและบริการสนองความต้องการของตลาด พรรคการเมืองทำหน้าที่ผลิตบริการทางการเมืองสนองความต้องการของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ผลผลิตของพรรคการเมือง ก็คือ นโยบาย ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม พรรคการเมืองเสนอขายนโยบายในตลาดการเมืองเพื่อแลกกับคะแนนเสียงจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ทั้งนี้จำเป็นต้องสำเนียงกว่า พรรคการเมืองทั้งปวงย่อมต้องการอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดิน ดังนั้นนโยบายที่เสนอขายในตลาดการเมืองจึงต้องนำมาซึ่งคะแนนนิยมทางการเมืองมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ (Vote Gains Maximization) การนำเสนอชุดของนโยบาย (Policy Platform) ที่ต้องใจประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจึงเป็นยุทธวิธีที่สำคัญ ความข้อนี้ปรากฏอย่างชัดเจนในงานวิชาการชิ้นสำคัญของแอนโทนี ดาวส์ (Anthony Downs) เรื่อง *An Economic Theory of Democracy* (1957)

หน่วยผลิตมีมรรควิธีแห่งการเติบโตอย่างน้อย 2 แนวทาง แนวทางแรก ได้แก่ การเติบโตจากภายใน (Internal Growth) ด้วยการปรับปรุงประสิทธิภาพทั้งด้านการผลิต การบริหาร และการตลาด และค่อยๆขยายธุรกิจจากฐานดั้งเดิม แนวทางที่สอง ได้แก่ การเติบโตจากภายนอก (External Growth) ทั้งนี้โดยการขยายกิจการด้วยวิธีการที่วงการธุรกิจเรียกว่า M&A อันได้แก่ การเจรจาควบรวมกิจการกับบริษัทอื่น (Mergers) และการซื้อกิจการของบริษัทอื่น (Acquisition) หรือการครอบงำกิจการ (Take-over) ของบริษัทอื่นทั้งบริษัท หรือบางแผนก

พรรคไทยรักไทยเลือกเติบโตทั้งจากภายในและจากภายนอกควบคู่กัน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑ ชินวัตรจัดตั้งพรรคไทยรักไทยในปี 2541 นั้น ฐานกำลังทางการเมืองของ พ.ศ. ๒๕๔๑

ทักษิณเป็นฐานตั้งเดิมในพรรคพลังธรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นหนุ่มสาวผู้มีบทบาทขับเคลื่อน ขบวนการสิทธิและเสรีภาพยุคตุลาคม 2516 คนเหล่านี้เข้าร่วมกับพลตรีจำลอง ศรีเมืองในการ ขับเคลื่อนพรรคพลังธรรม ซึ่งได้รับคะแนนประชานิยมเพิ่มขึ้นตามลำดับ แต่พลตรีจำลอง เพลี่ยงพล้ำต่อเสียงขับขาน ‘พาประชาชนไปตาย’ ของพรรคประชาธิปัตย์ในเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 อันนำมาซึ่งจุดจบแห่งชีวิตการเมืองของพลตรีจำลองในเวลาต่อมา พ.ต.อ.ทักษิณสืบทอด ตำแหน่งหัวหน้าพรรคพลังธรรมต่อจากพลตรีจำลอง แต่ศรัทธาของชนชาวไทยที่มีต่อพรรค พลังธรรมเสื่อมทรุดอย่างรวดเร็ว ยิ่งมีความขัดแย้งในการแย่งชิงการนำภายในพรรคพลังธรรมด้วย แล้ว พ.ต.อ.ทักษิณจำเป็นต้อง ‘คิดใหม่ ทำใหม่’ ด้วยการสละเรือ ‘พลังธรรม’ โดยสร้างเรือ ‘ไทยรักไทย’ ขึ้นใหม่

ผู้คนที่ตาม พ.ต.อ. ทักษิณออกจากพรรคพลังธรรมมาอยู่พรรคไทยรักไทย แม้จะ มิใช่พลังทางการเมืองอันบริสุทธิ์ แต่ก็ต้องยอมรับว่ามีอุดมการณ์ในระดับหนึ่ง คนเหล่านี้ยังมิได้ แปรเปลี่ยนจากกระบวนกรียานูวัตรมากนัก ในช่วงเวลาสองปีเศษที่ผ่านมา ฐานการเมืองพื้นฐาน ของพรรคไทยรักไทยขยายตัวไปมาก หากพรรคไทยรักไทยจะต้องมีอันเป็นไปในอนาคต ฐานการ เมืองพื้นฐานดังกล่าวนี้ยังเป็นฐานที่แท้จริงของพรรคไทยรักไทย แม้จะมีใช้ทั้งหมดก็ตาม

แต่พรรคไทยรักไทยมิได้เติบโตด้วยการขยายฐานการเมืองพื้นฐานของตนเท่านั้น หากยังเลือกมรรควิธีในการเติบโตภายนอกอีกด้วย พรรคไทยรักไทยเข้าไปครอบมุงการเมืองใน พรรคต่างๆ ดังเช่นมุง ‘เทียนทอง’ จากพรรคความหวังใหม่ และมุง ‘คุณกิตติ’ จากพรรคกิจสังคม รวมทั้งการครอบพรรคเสรีธรรม นักเลือกตั้งจำนวนมากผลจากพรรคต้นสังกัดเดิม และพากัน ตบเท้าเข้าสู่พรรคไทยรักไทย บางคนด้วยปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคต้นสังกัดเดิม แต่ ส่วนใหญ่ด้วยแรงดึงดูดแห่งธรรมาภาพของพรรคไทยรักไทย เสียงเล่าขานว่า พรรคไทยรักไทยทุ่ม เงินซื้อนักเลือกตั้งดังกระหึ่ม และดังกระหึ่มมากยิ่งขึ้น เมื่อผู้นำพรรคประชาธิปัตย์พากันป่าวร้อง ฝูงประชาชน เสียงป่าวร้องดังกล่าวนี้น่าจะมีมูลแห่งความเป็นจริง เพราะบรรดาผู้คนที่ย้ายพรรค ไปอยู่พรรคไทยรักไทยล้วนหน้าตาอึมเิบ

นักการเมืองที่ตบเท้าเข้าพรรคไทยรักไทยที่เป็นคนดีและนักการเมืองที่ดีก็มีอยู่ บ้าง แต่จำนวนมีน้อยนัก ส่วนใหญ่ล้วนเป็นยี่ และจำนวนไม่น้อยเป็นพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ยี่ จนสาธารณชนอดตั้งข้อกังขาเกี่ยวกับปรัชญา ‘คิดใหม่ ทำใหม่’ ของพรรคไทยรักไทยมิได้ การ เลือกลือเลือกเติบโตด้วยการซื้อนักเลือกตั้งและซื้อมุงการเมืองจากพรรคต่างๆ ยังผลให้พรรคไทยรักไทยถูก ดูดดึงสู่กระบวนกรียานูวัตร์ ชนิดที่ยากจะสลัดหลุดออกมาได้ ในไม่ช้า พรรคไทยรักไทยจะอยู่ใน สภาพที่ไม่แตกต่างจากพรรคการเมืองทั้งหลายที่เคยยึดกุมศูนย์อำนาจของสังคมการเมืองไทย นั่น ก็คือ การเป็นกลไกขับเคลื่อนระบอบยี่ยาธิปไตย

ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย อภิมหาพรรคมิใช่ปรากฏการณ์ใหม่ นักศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองไทยอดตั้งคำถามมิได้ว่า พรรคไทยรักไทยแตกต่างจากอภิมหาพรรคในอดีตหรือไม่ หากมีความแตกต่าง อะไรคือความแตกต่างดังกล่าว

อภิมหาพรรคมักจะถูกกำเนิดในช่วงข้อต่อระหว่างระบอบเผด็จการ/คณาธิปไตยกับระบอบการเมืองที่เล่นเกมการเลือกตั้ง ดังเช่นพรรคเสรีมนังคศิลาของจอมพล ป. พิบูลสงครามและพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ พรรคชาติสังคมและพรรคสหภูมิของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ในช่วงปลายทศวรรษ 2490 ต่อเนื่องกับต้นทศวรรษ 2500 พรรคสหประชาไทยของกลุ่มถนอม – ประภาส ในช่วงต้นทศวรรษ 2510 และพรรคสามัคคีธรรมของคณะรัฐประหาร รสช. ในช่วงปี 2534 – 2535

การก่อตั้งอภิมหาพรรคเหล่านี้เกิดจากความต้องการอ้างอำนาจทางการเมืองที่ยึดกุมไว้อยู่เดิม ประคองว่า อำนาจเป็นสิ่งยั่งยืนสถาพร เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงกติกาการเมืองโดยมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากมีแรงต่อต้านระบอบเผด็จการ/คณาธิปไตย ผู้นำเหล่าขุนศึกจำเป็นต้องเล่นเกมการเมืองด้วยการจัดตั้งอภิมหาพรรค นักเลือกตั้งพากันตบเท้าเข้าสังกัดอภิมหาพรรคซึ่งจัดตั้งโดยผู้นำฝ่ายทหาร โดยหวังเสฟสุขจากตำแหน่งทางการเมืองและการยึดกุมอำนาจรัฐ พลานุภาพแห่งอำนาจ ศักดานุภาพ และธนานุภาพ นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ดูตติงเหล่านักเลือกตั้ง

อภิมหาพรรคเหล่านี้สิ้นชีพด้วยสาเหตุที่ต่างกัน พรรคเสรีมนังคศิลาจบชีวิตลงด้วยเหตุที่กลุ่มชอชราชครูและจอมพล ป. พิบูลสงครามสิ้นอำนาจ พรรคชาติสังคมและพรรคสหภูมิปิดฉากด้วยเหตุที่จอมพลสฤษดิ์มองไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องมีการเมืองอีกต่อไป ในทำนองเดียวกับการสิ้นชีพของพรรคสหประชาไทย เมื่อกลุ่มถนอม-ประภาสทำรัฐประหารล้มรัฐบาลของตนเอง ด้วยเหตุที่มีอาจควบคุมเหล่านักเลือกตั้งในสังกัดพรรคสหประชาไทยของตนเองได้ ส่วนพรรคสามัคคีธรรมก็พบจุดจบดุจเดียวกับพรรคเสรีมนังคศิลา เมื่อคณะ รสช. ผู้ก่อตั้งพรรคสิ้นอำนาจทางการเมือง

ในขณะที่พรรคเสรีมนังคศิลา พรรคชาติสังคม พรรคสหภูมิ พรรคสหประชาไทย และพรรคสามัคคีธรรม ก่อเกิดจากขุนศึกเผด็จการที่ต้องการอ้างอำนาจทางการเมืองสืบต่อไป พรรคปวงชนชาวไทยและพรรคความหวังใหม่ถือกำเนิดภายใต้ระบบการเมืองที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่า พลเอกอาทิตย์ กำลังเอกต้องการผลักดันพรรคปวงชนชาวไทยให้เป็นอภิมหาพรรค แต่เมื่อสิ้นธนานุภาพ พรรคปวงชนชาวไทยก็เสื่อมถอยและถึงกาลดับสูญ ในขณะที่พลเอกอาทิตย์มีอาจยึดครองเก้าอี้ นายกรัฐมนตรีได้ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธประสบความสำเร็จในการป็นฝ่ายอยู่รอดพิระมิตแห่งอำนาจ ด้วยการสร้างภพนายกรัฐมนตรีของคนที่สาม พรรคความหวังใหม่เติบโตใหญ่เป็นอภิมหาพรรค แต่เมื่อสิ้นธนานุภาพ ประกอบกับความผิดพลาดในการบริหารราชการแผ่นดิน จนก่อเกิดวิกฤติการณ์การเงินเดือนกรกฎาคม 2540 ความเสื่อมถอยก็มา

เยือน ภายหลังจากเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พรรคความหวังใหม่ก็แปรสภาพเป็นพรรคขนาดกลาง

พรรคไทยรักไทยมิได้แตกต่างจากอภิมาพรรคในอดีตในข้อที่เลือกเส้นทางการเติบโตด้วยการครอบมั่งการเมืองจากพรรคต่างๆ รวมทั้งการซื้อเหล่านักเลือกตั้ง แต่พรรคไทยรักไทยก็แตกต่างจากอภิมาพรรคในอดีตในข้อที่มีฐานการเมืองพื้นฐานของตนเอง โดยที่ฐานการเมืองดังกล่าวนี้มีขนาดใหญ่พอสมควร หากเหล่านักเลือกตั้งพเนจรซึ่งเป็น 'มือปืนรับจ้าง' ทางการเมืองพากันตีจากพรรคไทยรักไทยในอนาคต พรรคไทยรักไทยก็จะลดขนาดจากอภิมาพรรคมาเป็นพรรคขนาดกลางเท่านั้น

ธนาอนุภาพของ พ.ต.อ. ทักษิณ ชินวัตร นับเป็น 'กาวการเมือง' ที่ยึดโยงกลุ่มการเมืองต่างๆ อันผนึกพรรคไทยรักไทยให้เป็นอภิมาพรรค หาก พ.ต.อ.ทักษิณสิ้นธนาอนุภาพ หรือวิบากกรรมในอดีตนำมาซึ่งจุดจบแห่งชีวิตการเมืองของ พ.ต.อ. ทักษิณ พรรคไทยรักไทยย่อมมีโอกาสดำรงฐานะอภิมาพรรคต่อไปได้

พรรคไทยรักไทยมีลักษณะเป็นพรรค 'วีรเอกชน' เพราะเป็นพรรคที่มีขุนคลังหรือนายทุนพรรคเพียงคนเดียว หากอุปมาอุปไมยกับวิสาหกิจเอกชน พรรคไทยรักไทยก็เป็นวิสาหกิจที่มีเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว (Single Proprietorship) มิใช่แม้แต่ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลหรือบริษัทจำกัด สายป่านของพรรคย่อมขึ้นอยู่กับสายป่านของขุนคลังหรือนายทุนพรรค ตราบใดก็ตามที่ขุนคลังหรือนายทุนพรรคยังมีฐานะเศรษฐกิจดีและมีมั่นคง พรรคก็จะดำรงอยู่และเติบโตต่อไปได้ แต่เมื่อไรก็ตามที่ขุนคลังหรือนายทุนพรรคมีฐานะตกต่ำลง พรรคก็จะตกต่ำตามนายทุนด้วย

ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย พรรคการเมืองครองชีพอยู่ได้ด้วยการดูดซับส่วนเกินทางเศรษฐกิจจากการกำหนดและบริหารนโยบาย ทั้งโดยชอบและมิชอบด้วยกฎหมาย ทั้งบนโต๊ะและใต้โต๊ะ ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง แต่ พ.ต.อ.ทักษิณให้สัญญาประชาชนว่า รัฐบาลที่พรรคไทยรักไทยเป็นแกนนำจะละทิ้งการ 'หากิน' กับการเมือง และหยุดยั้งการปล้นชาติปล้นแผ่นดินดังที่ปรากฏในรัฐบาลทุกยุคสมัยในอดีตเสมอมา หาก พ.ต.อ.ทักษิณรักษาสัญญาประชาคม ชีวิตของพรรคไทยรักไทยย่อมขึ้นอยู่กับกระเป๋าและชีวิตทางการเมืองของพ.ต.อ.ทักษิณแต่เพียงผู้เดียว เมื่อไรก็ตามที่กระเป๋าของ พ.ต.อ.ทักษิณแฟบ (ซึ่งมีโอกาสเกิดขึ้นได้ ไม่ว่า พ.ต.อ.ทักษิณจะร่ำรวยปานใด) หรือ พ.ต.อ. ทักษิณสิ้นชีวิตทางการเมือง อวสานของพรรคไทยรักไทยก็เป็นเรื่องที่คาดการณ์ได้ ในแง่นี้ พรรคไทยรักไทยมิได้แตกต่างจากพรรคเสริมนั่งศिला พรรคปวงชนชาวไทย พรรคสามัคคีธรรม หรือแม้แต่พรรคความหวังใหม่

ในประวัติศาสตร์การเมืองประชาธิปไตย พรรค 'วีรชนเอกชน' หรือพรรคที่มี
เจ้าของแต่เพียงผู้เดียวยากที่จะมีอายุยืนยาว อายุหรือความคงทนของพรรคขึ้นอยู่กับความเป็น
สาธารณะของพรรค กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ หากไม่สามารถแปรเปลี่ยนจากพรรคที่มีเจ้าของแต่เพียง
ผู้เดียวมาเป็นพรรคมวลชน พรรคไทยรักไทยย่อมยากที่จะมีอายุยืนได้